

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук професора кафедри стоматології, терапевтичної стоматології ХМАПО Любченко О.В. на дисертаційну роботу Пинди Мар'яни Ярославівни «**Особливості перебігу і профілактики карієсу зубів у дітей дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді**» подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 стоматологія у спеціалізовану раду Д41.563.01 в ДУ «Інститут стоматології НАМН України».

Актуальність теми. В даний час досягнуті значні успіхи у вирішенні проблеми карієсу зубів, однак його поширеність залишається високою (Леонтьев В.К., 2010; Swartz E., 2007 та інш.). В цілому в Україні поширеність карієсу сягає 48,0% в центральній частині держави, 97,7% - у її західних областях. Особливу увагу привертає до себе зростання поширеності карієсу у дітей дошкільного віку. Розвиток каріозного процесу залежить від багатьох етіологічних факторів серед яких важливими є гігієнічний стан та мікрофлора порожнини рота, харчування, наявність соматичної патології, спадковість, недостатнє надходження фтору в організм та інші. Значна кількість населення України проживає в екологічно-небезпечних регіонах, що сприяє погіршенню стану здоров'я та розвитку стоматологічної патології у дітей.

Важливим питанням стоматології є розробка системи профілактики стоматологічних захворювань. Світовий досвід свідчить, що за умов застосування сучасних технологій первинної та вторинної профілактики поширеність багатьох стоматологічних захворювань може бути суттєво зменшена. Однак існуючі профілактичні програми часто не досягають мети, тому що досі до кінця нез'ясованими залишаються роль екологічних факторів у розвитку стоматологічних захворювань (Антонова А.А. с соавт., 2006; Драчев С.Н. с соавт., 2008; Назарук Р.М., 2008; Берикашвили З.Н., Лис Е.В., 2010; Транковская Л.В., 2013; Chankanka O. et al., 2011).

Перспективним напрямком є розробка індивідуальних систем профілактики стоматологічних захворювань, насамперед карієсу, з

урахуванням місцевих та загальних етіологічних чинників, а також умов навколишнього середовища. Вищевказане визначило актуальність теми дисертаційної роботи і послужило підставою для проведення представлених досліджень.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота Пинди Мар'яни Ярославівни виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи ДУ «Інститут стоматології НАМН України»: «Удосконалити профілактику та лікування стоматологічних захворювань у пацієнтів із захворюваннями шлунково-кишкового тракту та ендокринною патологією» (Шифр АМН 079.10, № ДР 0110U000271). Дисертант був співвиконавцем окремих фрагментів вказаної теми.

Дисертаційна робота Пинди М.Я. виконана на сучасному рівні, побудована за традиційним планом, складається з вступу, аналітичного огляду літератури, 5 розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, який містить 392 джерела, з них 167 написано латиницею.

Автором поставлена **мета** – підвищення ефективності профілактики карієсу зубів у дітей дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді на тлі техногенного навантаження шляхом розробки адаптованого до віку дитини та регіональних геохімічних факторів комплексу карієспрофілактичних заходів.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані 5 завдань, для їх рішення були використані такі методи дослідження: токсикогігієнічні – для вивчення складу питної води та вмісту макро- і мікроелементів у волоссі 6-річних дітей; клінічні – для оцінки стану зубів і рівня гігієни порожнини рота дітей; біохімічні – для оцінки мінералізуючого потенціалу ротової рідини і неспецифічної реактивності ротової порожнини; статистичні – для вивчення рівня кореляційних зв'язків між досліджуваними об'єктами і підтвердження достовірності отриманих даних.

Наукова новизна Вперше на підставі моніторингу складу питної води з різних джерел м. Тернополя зроблено висновок про присутність ряду факторів (недостатня мінералізація води, знижений вміст в ній фтору і підвищений вміст нітритів), здатних вплинути на структуру емалі, яка формується в постійних зубах 6-річних дітей.

Вперше на підставі вивчення вмісту макро- і мікроелементів у волоссі 6-річної дитини з високою інтенсивністю карієсу показано, що протягом свого життя діти відчувають антропогенне навантаження (надлишок у волоссі таких елементів, як стронцій і свинець), нераціонально харчуються (недостатній вміст в харчовому раціоні калію, кальцію, хрому, марганцю, міді, заліза, селену і йоду) і вживають недостатньо мінералізовану воду.

Вперше вивчено характер харчування 6-річних дітей, які проживають за умов дефіциту фтору в питній воді, та встановлено, що діти з найвищою інтенсивністю карієсу значно рідше вживають їжу, приготовлену в домашніх умовах, а також в раціоні харчування у них переважає вуглеводна їжа.

Вперше розроблено комплекс карієс-профілактичних заходів для 6-річних дітей, які проживають в зоні дефіциту фтору в питній воді, адаптований до віку дитини та регіональних геохімічних факторів, що володіє карієсінгібуючою, остеостимулюючою та адаптогенною дією, а також здійснює енергетичну підтримку в організмі процесів дезінтоксикації та виведення чужорідних речовин.

Практичне значення роботи полягає у тому, що застосування запропонованого карієспрофілактичного комплексу дітьми, що мешкають в зоні дефіциту фтору в питній воді, протягом 2-х років призвело до зменшення приросту карієсу в 3 рази (редукція карієсу склала 70 %).

Показано, що спектральний аналіз волосся людини може бути діагностичним тестом для вивчення ступеня антропогенного навантаження на організм дитини і характеру її харчування.

Показано, що найбільш несприятливий вплив на зуби має вживання разом з основним харчуванням великої кількості солодких продуктів та

хлібобулочних виробів.

Оцінка зміста роботи, її значення в цілому, зауваження щодо оформлення дисертації.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, її значимість для сучасної стоматології, мету та завдання дослідження, науково-практичну значимість роботи.

Розділ 1 - Огляд літератури складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 дисертант приводить статистичні дані про поширеність карієсу у дітей молодшого віку в Україні у порівнянні з іншими країнами світу і відмічає значне зростання цієї патології за останні роки в нашій державі.

Підрозділ 1.2 присвячений визначенню важливих етіологічних чинників патогенезу розвитку карієсу зубів. Автор визначає, що найбільш істотними факторами ризику для розвитку карієсу у дітей є дефіцит фтору в їжі і питній воді, спадкова схильність, незбалансоване харчування, неадекватна гігієна порожнини рота, соматична патологія на тлі зниження природних захисних механізмів, низький соціально-економічний рівень, несприятлива екологічна обстановка.

В підрозділі 1.3. автор детально висвітлює фактори ризику розвитку карієсу у дітей молодшого віку та приходить до висновку, що крім відомих механізмів розвитку карієсу в молодшому дитячому віці значну роль грає розвиток дисбіозу в порожнині рота на тлі зниження резистентності організму внаслідок частого вживання антибіотиків та проживання в несприятливих екологічних умовах.

Підрозділ 1.4. присвячений характеристиці існуючих сучасних засобів профілактики карієсу зубів.

В кінці огляду літератури автор робить висновок про недостатню увагу профілактиці карієсу у 6 - річних дітей, коли починає формуватися постійний прикус і дуже важливим моментом є забезпечення повноцінної мінералізації постійних зубів.

В цілому огляд літератури викладений доступною мовою, використані літературні джерела та проведений аналіз сучасного стану проблеми свідчать про високу компетентність дисертанта в питанні лікування та профілактики карієсу зубів у дітей.

Другий розділ роботи присвячений викладенню матеріалів та методів дослідження. Складається з 5 підрозділів. Дисертаційна робота носить клінічний характер. всього обстежено 252 дитини, у клінічних випробуваннях взяло участь 50 дітей. Проведено 1748 клінічних та лабораторних аналізів.

Слід позитивно відмітити, що в окремому підрозділі автор дає обґрунтування методологічного підходу до проведених досліджень, що сприяє логічному використанню приведених методів дослідження та обґрунтуванню необхідних засобів профілактики у запропонованому комплексі.

У розділі автор дає характеристику хворих за віком та полом, приводить схему обстеження кожного хворого та розподілення за групами обстеження. Також наведені методики проведення всіх клінічних, Лабораторних, біохімічних, та статистичних досліджень. Дисертант детально характеризує препарати для загального та місцевого застосування, що входять до запропонованого профілактичного комплексу.

Отримані дані обробляли із застосуванням кореляційного аналізу із застосуванням коефіцієнта кореляції Пірсона, методу статистичних угруповань, методів Монцевічуте-Ерінгене і Стьюдента.

Дані другого розділу свідчать про достатню кількість достовірних досліджень та поглиблене і всебічне обстеження хворих при виконанні роботи.

Зауваження до другого розділу:

1. Вважаю доцільним додати до другого розділу схему використання запропонованого профілактичного комплексу у □осліджуванних хворих.

Третій розділ - «Характеристика геохімічних показників м. Тернопіль».

В ході дослідження автор вивчає склад питної води з двох водозабірних

свердловин м. Тернопіль за 25 показниками та мікроелементний склад волосся дітей, які проживають в місті за тЗ0 показниками.

Автор встановив, що у питній воді в м. Тернопіль знижений вміст фтору, недостатня мінералізація води і підвищений вміст нітритів.

Вміст макро- і мікроелементів у волоссі дитини свідчать про те, що існує дефіцит калію, йоду, міді, селену, заліза, марганцю, хрому і хлору в організмі, а вміст кальцію, стронцію і свинцю підвищено.

Зауваження до третього розділу:

1. Щоб правильно оцінити отримані результати автор навів дані, викладені на 9 сторінках, про біологічну роль зазначених макро- і мікроелементів в організмі людини, можливі порушення, які може викликати їх дефіцит, а також відомості про продукти харчування, які є їх основними джерелами. Можливо доцільно перенести цей матеріал до огляду літератури.

Четвертий розділ присвячений вивченню поширеності та інтенсивності карієсу зубів у 6-річних дітей, які мешкають в умовах дефіциту фтору в питній воді. У дітей вивчали показники, що відображають інтенсивність карієсу тимчасових (КПЗ і кпп) і постійних зубів (КПВз і КПВп), стан гігієни порожнини рота за індексами Silness - Loe і Stallard. Визначали рівень кореляційного зв'язку між інтенсивністю карієсу і гігієнічним станом порожнини рота за коефіцієнтом Пірсона. Крім того, вивчали характер харчування дітей і зіставляли з інтенсивністю карієсу.

Результати досліджень показали, що поширеність карієсу серед 6-річних дітей склала 75 %, а середні показники інтенсивності карієсу - $6,57 \pm 0,36$, що є високим для даної вікової групи. Практично у всіх дітей виявлено каріозні порожнини в перших постійних зубах. Діти з найвищою інтенсивністю карієсу склали майже 37 %. Дослідження індексів гігієни Silness - Loe і Stallard вказували на досить низький рівень гігієни порожнини рота (регулярно чистять зуби лише 36,6 %).

Вивчення характеру харчування 6-річних дітей показало переважне вживання солодких та борошняних виробів, що разом з умовами гіпофторозу

сприяє посиленню розвитку каріозного процесу. Аналіз показників розвитку карієсу у досліджуваних дітей ще раз обумовив необхідність застосування профілактичних заходів.

У п'ятому розділі дисертант дає результати клінічної ефективності медикаментозної профілактики карієсу у 6-річних дітей, що мешкають в умовах дефіциту фтору в питній воді й антропогенного навантаження. Спостереження за дітьми тривали 2 роки з періодичними оглядами кожні 6 місяців. Діагностичні дослідження проводили до початку застосування профілактичного комплексу, через 6 місяців, 1 і 2 роки. Вивчали такі показники: швидкість слиновиділення; гігієнічні індекси Silness - Loe і Stallard; в ротовій рідині - вміст Са, Р, МДА і активність ферментів каталази, еластази, лізоциму та уреаз, а також вивчали редукцію карієсу.

Результати дослідження показали, що до проведення профілактичних заходів у дітей визначався низький рівень мінералізуючих властивостей слини (зменшення вмісту кальцію), зменшення захисних властивостей ротової рідини (зменшення рівня каталази та лізоциму), зростання у два рази уреаз – ферменту патогенної мікрофлори. Отримані дані демонструють значне зростання кариєсогенної ситуації у порожнині рота досліджуваних дітей.

Результати динамічного спостереження переконливо підтверджують ефективність запропонованого профілактичного комплексу. У дітей основної групи спостерігали підвищення інтенсивності мінерального обміну (підвищення вмісту Са у ротовій рідині і збільшення кальцій-фосфорного коефіцієнту) і підвищення активності неспецифічної реактивності (збільшення активності ферментів каталази та лізоциму і зниження активності уреаз). Також визначено значне зниження рівню інтенсивності карієсу.

Зауваження до п'ятого розділу:

1. Наведені клінічні приклади необхідно оформити у вигляді виписки з історії хвороби з обов'язковим вказанням зубної формули.

По закінченні усіх розділів надаються резюме, висновки та літературні джерела в яких висвітлені матеріали розділів.

Далі дисертант зупиняється на аналізі та узагальненні отриманих результатів. У ньому приведено обґрунтоване обговорення результатів проведених клінічних, лабораторних, біохімічних досліджень.

Висновки обґрунтовані, відповідають складу отриманих дисертантом результатів.

Практичні рекомендації висвітлюють запропоновану схему профілактичних заходів попередження розвитку карієсу у 6-річних дітей, що мешкають в умовах гіпофторозу.

Таким чином, дисертаційна робота Пинди М.Я. представляє науковий інтерес і має практичне значення, по суті це робота вперше присвячена розробці необхідних засобів профілактики карієсу у 6-річних дітей, що мешкають в умовах дефіциту фтору в питній воді й антропогенного навантаження.

За планом дискусії прошу відповісти на деякі запитання:

1. Чи проводили в межах дослідження визначення загального стану здоров'я дітей? Як на Вашу думку впливає наявність соматичної патології на результати використання запропонованого профілактичного комплексу?

2. Як визначалася необхідність проведення глибокого фторування? Скільки дітей отримали таку профілактичну обробку зубів?

3. Які складові додавали до Остеовіту, щоб проводити аплікаційне нанесення препарату (Ви вказуєте, що його випускають у вигляді порошку) ?

4. Чому не застосовували герметизацію фісур в запропонованому профілактичному комплексі?

Дисертаційна робота достатньо а повному обсязі висвітлена у публікаціях. За матеріалами дисертації опубліковано 9 наукових праць, з них 4 статті у спеціалізованих фахових виданнях України, 1 стаття в іноземному науковому виданні, 1 стаття в журналі, 3 тези доповідей на науково-практичних конференціях і конгресі.

Принципових зауважень щодо оформлення дисертації немає, зроблені зауваження не впливають на суть і позитивну оцінку роботи.

Заключення

Дисертаційна робота Пинди Мар'яни Ярославівни «**Особливості перебігу і профілактики карієсу зубів у дітей дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді**» є завершеним науковим дослідженням, присвяченим вирішенню актуальної наукової задачі – підвищенню ефективності профілактики карієсу зубів у дітей дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді на тлі техногенного навантаження шляхом розробки адаптованого до віку дитини та регіональних геохімічних факторів комплексу карієспрофілактичних заходів. За своєю актуальністю, науковим та практичним значенням отриманих результатів, їх достовірністю й новизною, обґрунтованістю та об'єктивністю висновків дисертаційна робота повністю відповідає вимогам п.11 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. №567», а її автор Пинда М.Я. заслуговує пошукуваного ступеня кандидата медичних наук.

Офіційний опонент

професор кафедри стоматології,
терапевтичної стоматології ХМАПО
доктор медичних наук

